

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 47 (1961)

Artikel: In miedi ambulont de tschels onns (1745) : in document romontsch
Autor: Gadola, G.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881549>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 23.02.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

In miedi ambulont de tschels onns (1745)

(In document romontsch, edius ed interpretaus da G. Gadola)

Tgi che enconuscha empau la historia de nossa tiara muntagnarda, sa che tschels onns, q. v. d. aunc avon 150 onns e varga stev'ei buca dil meglier quei che pertucca igl agid dil miedi en cass de malsognas e mangognas.

Cun excepziun de Cuera, Tavau ed Arosa, els quals loghens ins entaupa gia dapi la fin dil 17avel, entschatta dil 18avel tschentaner enqual miedi e «chirurgo», che veva frequentau enzaconts paucs semesters las universitads de Basilea, Tiaratudestga u dell' Italia (Milaun, Palermo), eran ils miedis studegiai bunamein aschi rars tier nus en Surselva sco las iuas silla draussa.

Quels muncavan buca tier nus per raschun che la gliעד de tschels onns vivevan senza mal e murevan senza malsogna. Ins sto mo leger certas scartiras da P. Pl. a Spescha, davart la sanadad de nies pievel e nus vesein che nossa gliעד vegneva savens attaccai da nauschas malsognas, che menavan segiramein ad ina mort prematura; malsognas che san oz vegnir curadas en cuort temps. Da lezzas uras vegnevan la gliעד generalmein perbia buc aschi vegls sco ozildi, quei che P. Placi a Spescha constatescha expressivamein. Jeu seregordel era de haver legiu en ina de nossas gasettas romontschas, comparida gia avon 130 onns che cun 50 onns seigien aschibein umens sco femnas tschuncanai, cun 60 sfraccai, cun 70 terrai, e quels paucs che seigien aunc cun 70 buca «cul nas ensi», hagi Niessegner emblidau. Gliעד d'otgonta e varga eran da lezzas uras bia pli rara che quels che vegnan oz 100 e varga! Affons pigns murevan en consequenza dellas pli innocentas malsognas sco las mustgas a caschun dell'emprema purgina d'atun. Barets

dev'ei tons che mintga santeri veva agens loghens d'affons; dapersei sper il santeri communal. Oz ein quels sin svanir diltaliter.

Secapescha che quella situaziun era buca quelluisa mo perquei ch' ils miedis muncavan, mobein era per motiv che la medischina era lezs dis buc aunc sigl ault.

Sentelli, ch'ei deva denter ils paucs miedis de nossa tiara era de quels che vevan fatg cuorts studis academics, u insumma negins. Parcurin nus il catalog della biblioteca cantonala a Cuera sut la tezzla «medischina», sche constatein nus paucs miedis che vevan terminau lur studis cun in examen final, fatgs ad ina universitad u avon ina commissiun medicinala dil stadi — e quei aunc viers la fin dil 18avel tschentaner! E quels paucs praticavan per ordinar a Cuera, u en in liug pli central de nossas valladas grischunas, mo darar leuora silla tiara. Ed ughegiava in grev malsaun de nos vitgs ed uclauns de serender tier in tal miedi pli enconuscent — il bia mavan ei pér cun la mort en bucca — riscava il pauper pazient de murir sin via, essend che nossas vias, entochen 1850 circa, eran aschi miserablas ch'in malsaun transportaus sin carr de laitras, vegneva pli u meins sturnius sin via dal zuccadem e strumpanem che talas gondas de vias caschunavan.

Nuota curvien pia, ch'ei deva en nos vitgs ed uclauns enqual «docter» u «doctoresa» aschibein per glioud e tiers (il bia la medema persuna), che segidavan sco ei savevan e pudevan — en cass de plagas, mangognas e malsognas. En bia cass er'ei lu quelluisa che, sche la medischina: receps, cungi cun cardientschas blauas; étgs, fabricai da scholars della scola nera e «triaccas» u era «mustgas de Milaun» medegavan buc, gidavan ei silmeins pli spert alla mort, encunter la quala negina jarva era carschida . . . aunc oz buc!

Mo in pér paucs exempels. Per malsognas dil magun recumandavan ins «penn e tschagrun, tratgs ora da glina pleina». — «Per mal il tgau, de tgei sort ch'igl ei, ei bien lavar quel cun vinars d'ansauna ch'in scolar della scola nera ha barschau!» Ed auters semegliants recepts, pisai e mischedai cun cardientschas blauas. Mo spass a parte. Denter tschiens recepts, cungi e striunai senza malart, per quei e per tschei, dev'ei tuttina numerus ch'ei secomprovai e lu s'artai da generaziun sin generaziun, tscheu e leu entochen ad oz e quei di.

Enqualin savess ins magari aunc oz acceptar Per exempel: «Vin dat forza, «vin dat comba». «Per mal ils dents ei bien metter si la

paletscha verda de suitg». (Il suitg era per nos perdavons ina plonta sontga e siu fretg bien per tut.) In recept meins emperneivel mo persuerter «radicals» fuva: «Per mal ils dents ei bien tener si buatscha caulda.» Anzi pli emperneivels fuva il recept: «Per mal il magun ei bien suppa de carn gaglina — ed in caduscal barsau». — «Per mal il venter ei bien triacca de Vaniescha, ni era maruns selvadis.» Pil modernatsch (begl tschiec) havevan ins ina partida receptst. Conts pazients il sequent ha gidau ei in'otra damonda: Per il modernatsch ei bien beiber pieun culau aschi cauld sco pusseivel! «Schebein tuts che han suandau quei remiedi, pudevan aunc grir sco gliez Tujetschin che veva suandau quei cussegl: «Mû dius da miu vianter . . . mû dius da vianter . . . dal gianter», ei in'otra damonda? —

Mo, sco gia detg, bia «recepts de casa» fan aunc oz lur effect e gidan buca meins che laguoter pillas e péllas e périlas, ch'ils pazients vesan ora il davos sco tontas gierlas . . .

Aunc avon 80 — 100 onns dev'ei tier nus femnas, mo era enqual um cumin che saveva gidar bienesavens ils malsauns cun lur recepts beincomprovai e zun naturals. Quei eran persunas pli enconuschantas, respectadas e beinvesidas che beinenqual sabiut de lidinuot della tiara si e tiara giu.

Jeu menzioneschel cheu mo la renomada «dama» Babetta Balletta de Breil; lu era mia tatta de Mustér, Cecilia Gadola-Tomera de Trun, clamadas tschiens e tschiens gadas al létg de malsauns, sco era in dils davos docters ded étg e ded jarvas de Rabius, numnaus da nies pievel senza malart «docter cunterreumatissems». —

Quels temps che nos malsauns stuevan esser cuntents cun de quels beinmanegionts gidonters en temas e pitgiras dil tgierp, ein vargai e vargai! Oz; gie, dapi 80, 90 onns circa, possedein nus ina partida buns miedis, in meglier che l'auter, aschia che tut ils pazients ein survi e gidai quei ch'ei mo pusseivel.

Avon 100 onns, astg'ins dir — e dapi lu pli e pli — havein nus adina giu en Surselva 3—4 miedis ch'eran adina pronts de sacrificar tut lur forzas ed enconuschientschas a nos paupers malsauns: in, dus a Glion, in a Trun ed in u dus a Mustér.

Mo avon 150—200 onns stev'ei mender en quels graus. Tgi che era grevamein malsauns, stueva ira entochen giu Cuera tier in docter pli studegiau ed enconuschent . . .

Denton gest da gliez temps, ed aunc avon, dev'ei beinenqual mie-

di ambulont che stazionava baul tscheu e baul leu en loghens pli centrals, per enzacontas jamnas mo, e che fagevan de saver siu «kunst» entras placats stampai, tarmess ora en las vischnauncas vischirontas.

Casualmein ei in de quels placats (in fegl 4°), redigius per romontsch sut u sursilvan dil 18avel tschentaner; ina offerta d'in praticant ambulont, sgulaus en mes mauns.

Essend che quei document porscha in interessant maletg cultural, quei che pertegn igl art medicinal dell'entschatta dil 18avel tschentaner, vi jeu buca far cunmeins e publicar quel cheusut, perschuadius ch'enqual lectur digl ISCHI pudessi haver marveglias tgei in tal miedi migront saveva tut far e medegar.

Quei placat secloma sco suonda:

A DIU SULET LA GLORIA

Ault Undraus, è Niebels, ils quals Ligieits

Ei veen cun tut Respect, à submissiun faig à saveer, qualmeing ei seigi cau arivau, in Sabi, perdert, à bein Experimentau Oculist igl qual medegescha la Malzognia digl Crap, Plagas ad autras Malzognias digl Tgierp, cun Num Joannes Michael Widenbach, Operatur à Burger de Schinen sur Stein vid il Rein, Subject ù Underthon dil Gratiussim Princi ad Uesch de Custonza, il qual (senza ludar sesez) bucca mo dil Cumin Pievel, sunder era dad'Ault Undradas Nieblas Persunnas, à muort la sia bein emprida enconoschienscha per tut nua che el ha seteniu si, survigniu in grond Laud, sco las sias Attestatiuns cunfermen. Perquei pia ha quest sur numnau Operatur bucca vuliu far cun meins cun la Lubientscha de in Ault à Sabi Obrikeit far à mintgin, à scadin de saveer sia Scientia, Kunst, ad Enconoschienscha, sco cau suenter de Ligier.

Igl ei cau enten quei grau bein enconoschent, che nus fleivels ù Schvachs Christgieuns, à de tuttas sorts fleivladats, à Schvachadats, seigien suttafrigs, nauuotta tont meins che il tut Pussent Diu or de sia nunmisereivla Buntad, à Misericordia, ei era suenter il gir digl soing Text scafiu la Medeschina, à lau speras tschentau ils Miedis, ils quals quellas deigien ails Patients cumpartgir Medeschina à mintgin à scadin suenter ils lur munglaments.

Schinavont aber sco las Natiras en bucca tuttina, sunder inna Caulda, l'autra Freida, l'inna Scheggia à l'autra Schlegmattica ù

Abundonta de Cattars ad Humurs, ad il Fundament, à Principal ded'in dreig Miedi ei, enconuscher las Natiras, sche vai jeu quella Eonconschienscha, bucca mc de miu Signur Bab il qual cau enten quei grau staus feig numnaus, sunder era tras Liunga pratica enten la Viarra tier la Armada (per bucca mi Ludar) che paucs à mi vignien haver faig Operatiuns adual. A per conclusiun suonden ensecontas Malzognias à Mangognias las qualas jeu cun igl agit de Diu vign à gidar.

Per il Emprim vign jeu en agit enten tuttas sorts Privatiuns della Vesida, gie sche la Poppa digl Eigl ei aunc entira, à quei senza speciala Dolur.

2. do. A quels che vignien molestai ent'il Tgiau, sco ei sedat de quels ils quals han piars l'Udida ad ils quals schiulan las Ureglias &c. Sch'ei vessen gie petiu quei mal 5. entoken 10. ù aunc pli Onns, sche sai jeu ils Medegar, sco ei semuossa enten las provas deven-tadas dil Onn dil 41. entoken ussa present 45. enten questas Cuminnas 3. Ligias, sco era per tut la Valtrinnna, adomesdus Cuntadis de Wurms, à Clavenna.

3. Vign era en agit de treis sorts Rutiras las qulas senza Tigliar à Tschentura, ù Band cun ina tala maniera che bucca meneivel insitgi ven à saveer adual, à quels aber che ston vigni Tigliai si, vi jeu fideivlameing gir sche ei seigi prigel della Vitta, ner buc.

4. Quels che vignien molestai della stermentusa Dolur dil Crap, schferdentau las Reins, è ils Niriunchels, che l'Aua po bucca passar, sai jeu era medegar.

5. Era a quels che piteschan enten fierer giu l'Aua, gie era à quels che han ils Krebs, la Bucca fesse, ù Hasenscharten.

6. A quels che een Unflai, era quels che han la Madernatscha ù Maladuneun, à las Duneuns che han sferdentau la Mumma, à quels che han in schwach Magun, Dir calirau, à quels ch il Feel va à gli Magun tier, sco era à quels che een sottoposti ail mal Caduc, ù datten vi.

7. A las Femnas las qualas han piars lur cuors u Menstrual, à consequentameing piteschen enten ils Niriunchels, à la Crusch dil Dies, sai era gidar à quellas che een Nunfritgeivlas.

8. A quels che piteschen vid il Lom, & han bucca lur natiral spidar ora, era à quels che han il gref Flad.

9. Ad ils Affons che pon bucca tucgiar, à crescher.

10. A dils schiraus, à quels che piteschen enten las Giugadiras, à

quels ils quals san bucca nunder neu lur Mungognia vigni, san dar lur Fanteuna, sche vi jeu fideivlameing gir nua che seigi lur mancada. Sai laüsperas scatschar ils Guotters. Quels che garegien miu agit, pon vignir tier mei enten miu Luschament ei seigi Gij oder Noig, suenter lur plischer, sche vi jeu cun agit a Gratia de Diu ils Gidar.

Nb. Ei vign era faig à saveir, che de d'ils mees de Casa vign à vignir dau niginnas Medeschinnas, sunder tut tras il miu Meun, sco era senza Expressameing vignir dummondau, mond jeu bucca per las Casas entuorn, sco ei daventa biaras gadas ded'auters, in summa jeu rest adinna enten miu publicau Luschament —

â g l i o n *)

Cuort commentari dil sura document de 1745

Avon 200, 250 onns dev'ei — sco gia documentau en plirs studis davart l'istoria della medischna — miedis ambulonts; buca paucs! E denter quels beinenqual «pseudo docter», che parcurrevan bucamo la Tiaratudestga, l'Italia e la Svizzerà vendend per part caramein lur «kunst» e lur sabientschas en fatgs de medischna. Denter quels dev'ei entgins che vevan studegiau ed empriu quei ch'era pusseivel da lezzas uras. Auters, la gronda part, eran pli u meins scharlatans che savevan tut ed el medem temps nuot.

Nies docter ambulont: **Johann Michael Widenbach aus Schienen (Hegau) über Stein am Rhein, Untertan des Fürstbischofs von Konstanz**», era veramein — sco nus havein saviu constatar — in miedi empau scolau che ughegiava schizun de tagliar, q. v. d. de far enqual operaziun pli leva («Operatur») e che haveva ultra de ses studis aunc empriu siu mistregn da siu «Signur Bab il qual cau enten quei grau staus feig numnaus» (vul matei dir «renomaus»). El sez fuv'era staus «Feldscherr», q. v. d. miedi d'uiara, sco el di ed ei veramein stau il cass, «tras Liunga pratica enten la Vuiarra tier la Armada.»

* «a Glion» ei scret a maun! Nb. Il medem placat saveva pia, essend stampaus, era vegnir applicaus per auters loghens, nua ch'il miedi ambulont stazionava entras indicar semplamein a maun il liug, nua ch'el steva per pli cuort u pli liung temps!

Widenbach ha parcuriu pliras tiaras e contradas, stazionond tscheu e leu en centers pli populai, sco per exempel era a **Glion**, sco ei stat scret a maun sin siu placat romontsch. Era en Rezia eis el staus empau dapertut; aschia da 1741 entochen 1745 «enten questas Cuminnas 3. Ligias, sco era per tut la Valtrinnna, adomesdus Cuntadis de Wurms à Clavenna.»

Sia recumondaziun ha pia peis e mauns quei che pertucca sia pli liunga pratica. Schebein el saveva tut quei ch'el raquenta en siu «avis public», ei in'otra damonda? Da gliez raquenta negina cronica indigena. Quels ch'el ha curau u medegau queschan gia daditg e daditg e quels ch'el ha forse spedi u pli spert en in meglier mund, selamentan era buca pli . . . Mo seigi scoi vegli: Ord siu «nota bene» alla fin della reclama, para ei ch'ei setracti cheu d'in serius miedi, di el gie: «Ei vign fatg à saver, che de d'ils mees de Casa vign à vegnir dau niginnas Medischinnas, sunder tras il miu Meun . . . »

Mo ussa aunc enzacontas remarcas pertenenent tut quei ch'el ei e quei ch'el sa.

El senumna oculist, che vul dir ton sco «miedi ded egls» ed operator. Probabel operava el la «nebla grischa» (?), ina operaziun ch'ei oz fetg leva. — Manegia el forse quella mangogna cull'expressiun «Malzogna digl Crap»? — L'expressiun «Schlegmatticca» (= natira) vegn ad esser in sbagl ortografic e stuess star «flegmatica». — Cun «Humurs» manegia el probabel quei ch'ins numna ella medischina «**Humores**», che vul dir: la teoria davart las midadas malsaunas dils sucs dil tgierp, origin de tuttas malsognas . . . sco ins declarava pli baul.

Sia tut speciala specialitad para ded esser stau il curar u schizun operar «tuttas sorts Privatiuns della Vesida . . . sche la Poppa digl Eigl ei aunc entira, à quei senza speciala Dolur».

Buca meins capavels vul el esser enten medegar il mal il tgau e la schliatta udida, «sco ei semuossa enten las provas d'aventadas dil Onn dil 41. entocken ussa present 45 . . . »

Ch'el saveva vegnir en agid «a treis sorts Rutiras», era segiramein ina buna entrada, essend che da lezzas uras devi cumpatg bia sdernai e sbutlai che mavan malamein a runond il venter per las vias. En quels fatgs para el medemamein d'esser staus in miez striun «de tala maniera che bucca meneivel insitgi ven à saver adual». Propi chirurg! —

«La Dolur dil Crap» vegn ad esser manegiau «carpuagl dil fel» sco ins di oz.

Co el medegava quels della «Bucca fessa, u Hasenscharten, ei — per de lezzas uras — franc stau enzatgei dil pli niev? E pér ils «Kreps?» Donn, aunc oz de deplorar, ch'el ha buca detg co el fageva quei «kunst»!

Remarcabels ei il num «maladuneun» per modernatsch (= Blindarm). Podà che quei num vegn dacheu che las dunnauns vevan pli savens mal il venter ch'ils umens?*) Aunc avon 100 onns levàn ins curar quella malsogna cun magliar grass cavagl, ni beiber enina ina masira bien vinars d'ansauna vegl! — E lu quels dil «mal caduc», sco era quellas «che een malfritgeivlas»? E tschels «che piteschan vid il lom»? Struschamein cun magliar snecs vivs, sco ei vegneva recumandau! Ch'el vegneva de far cuorer «ils schiraus», ei era strusch de capir; «ils guotters» podà ch'el scatschava senza metter si u unscher cun «percumgniau» e «striegn gat», sco ei daventava aunc avon circa 150 onns. Quei che pertegn il medegar certas malsognas ch'el citescha, para ei tuttina ch'el hagi anzi stravagau e segloriau

Schebein Widenbach scheva pagar caramain sia savida e ses recepts, sco l'istoria raquenta da biars miedis ambulonts de siu temps, ei buca stau d'eruir. Gratuitamein vegn er'el buc ad haver curau e medegau; capeivel! La finfinala zatgei saveva el, essend che a caschun de sia mort, ils 5 de mars 1789, el vegn purtaus en el cudisch de mortoris sco «operator».

Sco l'istoria muossa denton, svaneschan quels miedis «che mavan sil stör» dapi la fin dil 18avel tschentaner, entschatta dil 19avel tschentaner.

Dapi lu havein nus giu plirs capavels e zun sociabels miedis en Surselva ed ella Cadi. Per exempel dr. Gieri Antoni Vieli de Cum-

* Arisguard l'expressiun «maladuneun», orientescha mei sgr. dr. Alexi Decurtins, conredatur dil «Dicziunari Rumantsch Grischun» sco suonda: «Nies material documentescha l'expressiun «mal la dunnaun» mo per entgins puncts dil Grischun central e per Surmir Dalin/Muntogna: mal (a) la dunnön, Scharons: mal la dunnaun, Seglias: mal la dunan, Lonsch: avoir mal a dunan- Seitenstechen, Rona: mal la dunnan etc. Pia enviers «modernatscha» in tipic plaid sutsilvan/surmiran. Sper «modernatscha e mal dunnaun» anflein nus el Grischun romontsch era l'expressiun «malmadrin». Tuttas treis han il senn pli vast da «Bauchgrimmen, Kolik, Bauchkrämpfe» e cuntegnan oriundamein bein la noziun «madra, dunna, dunnaun» en la muntada da «Gebärmutter». NB. Per questa clara dilucidaziun scientifica, engraziel jeu cordialmein a sgr. dr. Alexi Decurtins.

bel, pli tard a Razén; dr. Neuwirth, vegnius da Vienna a Sevgein/Glion; dr. Barclamiu Arpagaus de Cumbel a Glion; in dr. Riedi de Sursaissa; dr. Flurin Decurtins de Trun (bab de cuss. naz. dr. C. Decurtins), sco era dr. Placi Berther (vegl) de Mustér ed auters, miedis de grond sentiment social ed ideal.

Per documentar cheu il sura detg, vi jeu raquintar in sulet cass ord la pratica de dr. Placi Berther († 1903) de Mustér per conclusiun de quest cuort ed imperfetg studi:

Entuorn 1880 ei dr. Pl. Berther vegnius clamaus in di da miez unviern a Breil tier ina piglialaunca mal en uorden. El semetta en tutta cuffla sin via cun schlettra e cavagl; ei era baul suenter miezdi (sco sia parenza Anna Disch ha raquintau a mi), arriva pér encunter sera a Breil, muort la macorta aura ch'ei fageva, assista e lavura tutta notg sper la paupra parturenta, mumma d'ina ro-scha affons pigns, salva la paupra mumma e tuorna lu — segirs d'haver scapentau la pazienta — suenter miezdi vi ensi; puspei en tutt'aura. Arrivaus a Mustér scriva el el cudisch de quéns, frs. 5 per sias breigias . . .

A caschun dell'emprema fiera de matg, vegn il mariu della pazienta a Mustér a fiera cun dus mutgs — e vul regular il quen dil docter. Staus en stiva, empiara dr. Berther: «E co s'ei iu culla fiera?» — «Malissim, jeu hai buca saviu vender.» Sin quei fa il docter: «E co va ei ussa culla dunna ed il pign?» — «Stupent per gl'auter; mo uonn eis ei aschi scart de daners che vus stueis spigtar, entochen la fiera d'atun.» Sin quei pren dr. Berther neunavon il cudisch de quens, muossa la posta de frs. 5, pren la plema e tilla in streh atras culs plaids: «Quei quen schein nus per regulaus. Ed ussa mei ruasseivlamein a casa, salidei la dunna e mirei de star tuts sauns e tafers.» —

O tempi passati . . . !

Indicaziuns dellas fontaunas per quest studi:

Per la lubientscha ed il metter a disposiziun per la publicaziun il sura document romontsch «A DIU SUELT LA GLORIA» etc. de 1745, translataus d'in Sut- u Sursilvan nunenconuscent, engraziel jeu cordialmein al possessur de quel, signur K. A. ZIEGLER, Buch- und Kunst-Antiquariat, Küsnacht (Zürich) Goldbacherstrasse 31. - Per las notizias principalas davart las personalitads de M. Wi(e)denbach, che suondien cuortamein cheusut, tenor lur origin latin, engraziel jeu medemamein a sgr. Ziegler sco era agl actual plevon della vischn. nativa de nies miedi ambulont, Sur R. G. Gygax, plv. da «Schienen über Radolfzell» — Quellas secloman:

I. Ord il cudisch de battens:

«1707, 22. Septemb. P. Joannes Stemmer baptizavit infantem JOANNES, MICHAЕLEM.

Parentes erant Joannes Martin Wi (e) denbach et Margareta Schmidin.
Patrini (= padrins) Joannes Gättelin et Elisabetha Buechin.

II. Ord il cudisch de matrimonis:

Anno 1733, 15. July P. Sebastianus Hepp matrimonialiter coniunxit:
JOANNEM, MICHAЕLEM WIDENBACH et Maria Katharina Guggerin ex licentia Rev. P. Pauli Petterle parochi Schinens. Haigerlocchi.

III. Ord il cudisch de mortoris:

D. Joannes, Michael Widenbach, operator, viduus, omnibus sacramenti optime provisus, et sepultus in cometerio Ecc. paroch. contigno, anno prope 82,5 Martii 1789.

Nb. El ei pia morts ella vegliadetgna de bunamein 82 onns! - Dapli hai jeu era fatg diever dalla Chrestomazia Retoromontscha. Tom IV, «Volksmedizin» p. 997 e sqq., sco era da «recepts» rimnai da mei mez.